

Cuvînt înainte

La împlinirea a 135 de ani de la moartea lui Gojdu, am simțit nevoia să public această carte. În urmă cu zece ani, în prefața volumului meu intitulat *Istoria Fundației Gojdu (1870-1952)*, am scris următoarele rînduri: „Am toată speranța, că această contribuție aduce informații noi atît cercetătorilor, cît și publicului cititor. Cu apariția acestui volum, poate vor fi mai puține enigme, secrete, legende ce se leagă de Fundația Gojdu.” După un deceniu strecurat, situația, în ce privește moștenirea Gojdu, mi se pare și mai fabuloasă.

Evocarea memoriei lui Emanuil Gojdu, în acest context aniversar, nu este numai un fapt de conștiință publică, ci și unul de exprimare a unei recunoștințe postume, pentru acele fapte, care l-au așezat în eternitate.

Rațiunea publicării acestei cărți este aceea de a restitui dimensiunea politică și morală a unei personalități de mare complexitate.

Acest volum bilingv încearcă să aducă o modestă contribuție la cunoașterea deceniului trecut, referitor la moștenirea Gojdu. Considerăm că publicarea documentelor de presă, cuprinzînd perioada 1995-2005, va da cititorului posibilitatea să-și formeze o imagine, mai apropiată de realitate.

În ultimii ani s-a ajuns la recunoașterea subiectului, ca existent, și real, de către guvernul maghiar și la includerea lui pe agenda discuțiilor oficiale bilaterale. Ceea ce a însemnat un mare progres, refuzat anterior de guvernele precedente de la Budapesta. Din acel moment în evoluția subiectului Gojdu și în special a rezolvării moștenirii Fundației Gojdu, practic s-au format două planuri.

Unul este planul politic și diplomatic, prin care cele două guverne, român și maghiar, încearcă să găsească soluții pentru a folosi spiritul și modelul Gojdu ca temei pentru comunicarea dintre cele două țări, la standardele europene, creînd în acest scop chiar o instituție nouă, de spirit gojdist, care va fi susținută financiar de către cele două guverne.

Al doilea este planul juridic și în special planul civil, prin care urmașii caută rezolvarea moștenirii Fundației Gojdu, ca un subiect de drept privat. Este știut, relația româno-maghiară este una sensibilă, cu o sensibilitate explicată de rănilor cicatrizate ale unei istorii convulsive. Relațiile dintre *națiuni* sînt împovărate de mai multe prejudecăți neprelucrate și de o suspiciune reciprocă.

Problema Fundației Gojdu a devenit un subiect mult abordat și de către presa din România și Ungaria. Presa este un seismograf al evenimentelor economice, politice și sociale, e cronică a faptului cotidian care informează, emoționează, critică, uneori entuziasmează masele de cititori.

Documentele cuprinse în prezentul volum sînt redate cu ortografia originală și fără modificarea textului, puse în ordine cronologică. Volumul cuprinde încă două studii introductive aparte, scrise în limbile română și maghiară. (Deci studiul în limba română nu e tradus în limba maghiară și invers.)

Aceste scrieri readuc în conștiința generațiilor tinere numele și personalitatea lui Emanuil Gojdu. El era un om învățat și mândru de originea lui românească, bun diplomat, spirit religios, spirit întreprinzător, spirit vizionar, în fine, om de cuvânt și un carater rectiliniu. Era un patriot luminat, era credincios Bisericii Ortodoxe. Ca politic reputat și avocat celebru, Gojdu a fost cunoscut ca un om de excepție. A trăit într-o perioadă dificilă, frământată de manifestări naționale, pe care le-a înțeles în profunzimea lor.

Grație personalității sale efervescente, deschise, cu mari aptitudini spre interculturalitate, el a reprezentat un catalizator al legăturilor româno-maghiare, un interlocutor apreciat și ascultat în cercurile politice de la Budapesta, dar și un exponent elocvent al idealurilor naționale ale românilor.

Gojdu a fost sincer toată viața sa și s-a manifestat cu aceeași naturalețe ca frate al românilor și prieten al ungarilor. Ca orice om valoros, a fost și criticat, și iubit, și cei care l-au iubit au fost incomparabil mai mulți decât cei care l-au criticat.

Un mozaic se compune din pietricele care contribuie la construirea unui tablou larg. Acesta este rostul rîndurilor mele: fixînd evenimente și trăiri mici sau mari, poate vor contribui să dea culoare imaginii de ansamblu a epocii pe care o trăim.

Aceste culegeri încearcă să configureze un tablou al relațiilor româno-maghiare și perspectiva acestora în viitor, la peste zece ani, de cînd subiectul Gojdu este viu. Fără a considera epuizat în această fază subiectul, sîntem siguri că informațiile redată aici, sau doar semnalate, pot oferi material pentru alte studii asupra vieții și destinului său, a locului ocupat în istoria românilor ardeleni.

Receptarea lui Gojdu de către presa română și maghiară, așa cum este prezentată, cronologic, poate constitui punctul de pornire pentru cîteva posibile concluzii generale.

Budapesta, 30 septembrie 2005

Maria Berényi

Előszó

A Gozsdu Alapítvány története (1870-1952) című, 1995-ben megjelent kétnyelvű dokumentumkötetem előszavában többek között ezt írtam: „Remélem, hogy ez a kötet új adalékokkal tud szolgálni mind a téma kutatóinak, mind az olvasóközönségnek. A könyv megjelenésével talán kevesebb lesz a talány, a legenda, amely a Gozsdu Alapítvány történetét övezi.” Egy évtized elmúltával azonban úgy érzem, hogy a Gozsdu-örökséget – úgy a szellemi mint az anyagi örökséget – illetően mintha még kuszább lenne a helyzet. Gozsdu halálának idei 135. évfordulóján úgy éreztem, hogy meg kell, hogy írjak egy újabb könyvet: egy dokumentumgyűjteményt immár az elmúlt tíz év sajtóanyagából.

Gozsdu Manó a XIX. századi erdélyi és magyarországi román történelem egyedülálló személyisége volt – egyszerre kiemelkedő alakja a román nemzeti mozgalomnak és a magyar reformkornak. Napjainkban is példa lehetne a közéletéről, a jogról, politikáról alkotott felfogása. Végigvonul egész tevékenységén az a gondolat, hogy megnyugvást csak az ad, ami a nemzet akaratából történik. A közjót kereste egy életen át. Természetes, hogy közéleti munkásságát kezdettől viták kísérték, életművének jó része polemikus jellegű volt. A terjedelmes mű önmagában is, a már létező megközelítések sokasága pedig még inkább, türelemre, a különböző nézetek alapos számbavételére int.

A román-magyar kapcsolat érzékeny, érzékenységet a történelem behegedt sebei magyarázzák. A Gozsdu Alapítvány ügye az egyik ilyen seb. A román-magyar kormánybeszélések napirendjén gyakran szerepel az Alapítvány kérdése. Ezután rendszerint optimista nyilatkozatok hangzanak el – de a véleménykülönbségek maradnak. A könyv kísérletet tesz arra, hogy a Gozsdu örökség kapcsán képet alkosson a román-magyar kapcsolatok állapotáról és jövőbeli kilátásairól.

Az itt közölt válogatásból kibontakozó kép szerint a román-magyar viszonyt sajátos kettőség jellemzi. Egyfelől látványos előrelépésekre lehet számítani az állam- és kormányközi kapcsolatok szintjén, amelyek többnyire a térség geopolitikai behatároltságának, az euroatlanti integrációs érdekeknek tudhatóak be. Az ígéretesen alakuló államközi kapcsolatokon túl azonban a két nemzet közötti viszonyt továbbra is sok feldolgozatlan előítélet, kölcsönös gyanakvás terheli, ami kétségessé teheti az államközi viszonyok stabilitását is.

Magyarországi románként érintettebb vagyok, mint sok olvasóm. Gozsdu munkásságának tanulságai számunkra közvetlenebbek. A hagyaték példa, hivatkozási alap, hasznosított örökség. Lesz-e bátorságunk a Gozsdu által élénk tartott tükörbe nézve számot vetni magunkkal, hibáinkkal, lehetőségeinkkel?

Tíz év alatt rengeteg cikk, értékelés, beszámoló jelent meg a Gozsdu hagyatékáról a román és magyar sajtóban. Ezeket gyűjti és rendszerezi egy csokorba a kétnyelvű kötet. Az írásokat teljes terjedelemben, szöveghűen közöljük, az eredeti helyesírással. A közzétételnél az időrendi sorrendet vettük figyelembe. Válogatási szempontunk az volt, hogy az elmúlt évtized teljes

keresztmetszetét mutassuk be. A kötet két különálló, román és magyar nyelvű bevezető tanulmányt is foglal magában, amelyek nem fordításai egymásnak.

Budapest, 2005. szeptember 30.

Berényi Mária